
DE CALVINISTISCHE UNIVERSITEIT

De feestelijkheden ter gelegenheid van het 150-jarig bestaan van de Rijksuniversiteit te Gent, verleden maand ingezet met merkwaardige tentoonstellingen in de gewezen Sint-Pietersabdij en in het Museum voor de Geschiedenis van de Wetenschappen, zullen in de komende dagen een waardige apotheose kennen, en in menige redevoering, verhoog of tafelspeech zal dan worden herinnerd aan de stichting, de moeilijke jaren en aan de uiteindelijke bloei en expansie van onze Gentse Alma Mater.

De verschillende etappen van deze voortdurende materiële en wetenschappelijke groei worden ten andere op zeer aanschouwelijke en volledige manier geïllustreerd door de honderden documenten allerhande die in de drie tentoonstellingen konden worden samengebracht.

Het ligt dan ook niet in onze bedoeling, in het kader van deze rubriek, een voor een de verschillende data en gebeurtenissen van dit 150-jarig bestaan te ontleden.

Ofschoon in het verleden uitstekende studies aan onze Universiteit werden gewijd, moet haar volledige geschiedenis nog geschreven worden doch het is een werk van lange adem en men kan misschien wel betreuren dat een dergelijk initiatief, met het oog op de huidige viering geen enkel historicus schijnt geïnspireerd of geboeid te hebben.

In het raam van onze kroniek zullen wij het houden bij de stichting zelve, het Paleis van de Universiteit of Aula, en vandaag, bij een zgn. voorloper van onze Hogeschool, de Calvinistische Universiteit van Gent die een zeer kortstondig bestaan kende in de tweede helft van de zo bewogen XVIIe eeuw.

Men heeft ze dikwijls genoemd: “de eerste Universiteit van Gent”. Het Gentse stadsbestuur heeft ze o.m. onder die benaming, in 1814, toen er ernstig sprake was van de stichting van twee of drie universiteiten in de Zuidelijke Nederlanden, als psychologisch argument ingeroepen, zulks reeds enkele weken na de opening van het Congres van Wenen dat over het lot van onze Gewesten zou beslissen. Op dat ogenblik was het een zekerheid geworden dat wij met de Noordelijke Nederlanden zouden worden verenigd onder de scepter van Willem. Het Gentse stadsbestuur heeft het ijzer willen smeden terwijl het nog gloeiend was, en heeft handig, niet zonder enig machiavellisme in de vorm, bij de protestantse prins, het precedent of antecedent van een protestantse universiteit te Gent ingeroepen.

Van historisch standpunt is de tekst van de motie van 7 november 1814 te belangrijk opdat wij haar niet in extenso, althans het gedeelte dat op dit gebied betrekking heeft, zouden overnemen, met de geschiedkundige fouten die hij bevat.

“Considérant qu’ après la Pacification de Gand en 1576, ce sous l’ auguste maison d’ Orange, une université a été établie et ouverte à Gand: qu’ elle n’ a été détruite que par les suites d’ une guerre impie, et qu’ ainsi la ville de Gand ne réclame qu’ une chose qui a été voulue par les ancêtres du prince magnanime appelé par les Hautes Puissances Alliées pour le bonheur de nos provinces.

Considérant que le même décret qui en 1576 a fondé une université à Gand, peut être considéré comme n’ ayant été que suspendu et la présente demande de la ville de Gand a bien moins pour objet l’ établissement que le rétablissement de ce qui a été consenti par l’ illustre maison d’ Orange-Nassau”.

Een eerste vaststelling dringt zich op: er zetelden in de toenmalige raad van de stad Gent zeker veel meer knappe en listige advocaten dan ernstige historici.

Het pleidooi voor de Gentse stede wordt immers zeer handig voorgedragen: Gent eist van Willem wenst en wil dat hij, na een onderbreking van 250 jaar, de Universiteit door zijn roemrijke voorvader, Willem de Zwijger “gewild”, zou herstellen, m.a.w. de stad vraagt enkel de voortzetting van een in 1576 gestichte universiteit, waarvan de werking, de actie geschorst werden door de vijanden van het Huis van Oranje!

Si non e vero! Hoe spitsvondig het argument ook mocht blijken, het kon toch moeilijk aan een grondig onderzoek weerstaan. In de eerste plaats is er de vergissing van datum: de Universiteit werd niet in 1576 maar pas in juli 1578 gesticht.

Onvrijwillige toevallige vergissing? Wij geloven het niet, want met die datumverschuiving liet men veronderstellen dat de stichting rechtstreeks verband hield met de vermaarde Pacificatie van Gent werk van Willem de Zwijger en ook werk van verzoening en van verdraagzaamheid.

Welnu in juli 1578 was er, althans te Gent, geen spoor meer overgebleven van de geest en van het klimaat van de Pacificatie: Hembyze, de Calvinistische dictator, sloeg alle wijze raadgevingen van Willem van Oranje die aanstuurde op verdraagzaamheid, in de wind. De zgn. Universiteit werd door Hembyze, niet door Willem van Oranje gewild. Met zijn motie van 7 november 1814 gaf het Gents stadsbestuur de historische waarheid een lelijke deuk en dat heeft Willem I in de volgende maanden zeker moeten inzien, hetgeen hem gelukkig voor ons, niet belette Gent tot zetel van de nieuwe universiteiten uit te kiezen.

Over de eerste, de Calvinistische Universiteit van Gent is zo heel veel niet geweten, doch uit de stadsrekeningen, de Keure-resoluties, de "Gendsche Geschiedenissen ofte Kronijke van de beroerten en ketterije binnen Gend" van Bernardus de Jonghe, en uit het Dagregister van Filips van Campene, is er toch voldoende te halen om de geschiedenis van deze eigenaardige instelling in grote trekken te kunnen schetsen.

De Gentse overheden hadden aanvankelijk met evenveel enthousiasme als de andere steden van Noord en Zuid, de Pacificatie onthaald en toegepast, doch het werd na enkele maanden duidelijk dat zij, onder de invloed en de druk van Hembyze en van Ryhove, hun houding gingen verscherpen en naar een gevaarlijke onverdraagzaamheid overhellen. Bijna onmiddellijk na het triomfantelijk bezoek van Willem de Zwijger aan de stad in december 1577, keren Hembyze en Ryhove, de Pacificatie de rug toe, verzetten zich tegen de geplande Religievrede, erkennen het Calvinisme als enige godsdienst, vervolgen de Katholieken, priesters en kloosterlingen en laten van mei tot augustus 1578, de tweede golf van de Beeldenstorm ongestraft verschrikkelijke verwoestingen aanrichten die, hetgeen nog overbleef aan kunstschaten in kerken en kloosters na de eerste golf van 1566, in een puinhoop herschapen.

De brief die Willem van Oranje op 28 september tot de Gentse leiders richtte, is een striemende aanklacht tegen hun verderfelijke politiek van haat en onverdraagzaamheid, een ultimatum, een beschuldiging: door hun houding hebben Hembyze en Ryhove, aldus Willem de Zwijger, de partij van de Malcontenten versterkt, hebben zij de geest van de verzoening van de Pacificatie vernietigd, maken zij elke vredelievende oplossing onmogelijk voor de toekomst.

Het is in deze troebele periode dat de zgn. Universiteit op 1 juli 1578 wordt gesticht, wanneer de stadsmagistraet het door bisschop Jansenius gesticht Seminarie afschaft en vervangt door een Calvinistisch Seminarie: "Dan is ook, noteert van Campene in zijn Dagregister, Mr. Jan Kempenaere, met andere van de 18 mannen (het college dat toen het roer in handen had te Gent) gezonden naar de bisschoppelijk seminarie of kweekschool der geestelyken, om uit den naam van het magistraet, de zorg van deze school aen de gereformeerde meesters te bevelen, die de jongheid in de leeringe van Calvin zouden onderwijzen, en het magistraet hield de bestiering van het inkomen aen zich, zoo als zy gedaen hadden met de goederen van de vier biddende orders".

Het is dus in het bisschoppelijk seminarie, op 5 december 1565 door Cornelius Jansenius, eerste bisschop van Gent, op de hoek van de Nederscheldestraat gesticht (later zou daar het Kuldershuis worden ingericht), dat wij, op 1 juli 1578, het eerste optreden of de eerste daad van deze Calvinistische School aantreffen.

Wat er in de volgende weken aldaar gebeurde weten wij niet, doch het staat vast dat het pas in oktober was dat de instelling vaste vorm kreeg en met een tamelijk volledig programma van wal kon steken.

Van Campene noteert (en Bernardus de Jonghe die hem blijkbaar letterlijk voor deze gelegenheid heeft afgeschreven, tekent 't feit insgelijks aan): "den 6 heeft zeker Hinnedonck, professor van degeusche godsgeleerdheid in den kleinen refter der Carmelieten, ten 8 uren 's morgens eene lofredede uitgesproken over de theologie, nu en dan iets bybrengende tegen het pausdom, zeggende dat de roomsche kerk, of hare theologanten sophisten, of neusewiz muggezifters waren: deze leeraar zeide alle dagen uitgenomen 's donderdags, toen een ander minister den catechismus uitleggen zou, te zullen voortgaen met den brief van de Apostel Paulus tot die van Ephesen uit te leggen; een ander zoude de grieksche grammatica voorlezen, in het zelfde klooster, nu tot een publieke school gemaect door het magistraet, dat ook de jongheid uit het seminarie dede verhuizen naer den Groene Briel, hen door geusche meesters doende onderwijzen".

Daags nadien "voer voorgemelde professor voort, met het uitleggen van den voornoemden brief Pauli, zeggende zynen redenen stillekens voort, op dat de toehoorders dezelve zouden kunnen naschrijven, en ten einde van ieder lesse bedankte hij God".

Begin oktober 1578 was de School dus degelijk ingericht, verplaatst naar het door de overheden in beslag genomen klooster van de Geschoeide Karmelieten, met als voornaamste leraar Jacobus Kimedonck (van Campene en de De Jonghe schrijven verkeerdelijk "Hinnedonck"), een Bruggeling die later op de vlucht zou slaan en professor worden te Heidelberg, waar hij in 1594 overleed.

Uit de hierboven aangehaalde tekst kunnen wij met zekerheid uitmaken dat de school hoofdzakelijk een theologisch centrum was, een instelling die door de Calvinistische leiders Hembyze en Ryhove gewild en bedoeld was als een machtig wapen in hun politiek. Maar meteen hebben zij ook de school een groot intellectueel karakter willen verlenen: naast de godgeleerdheid naar de leer van Calvin, werd ook de Griekse spraakkunst onderwezen en dra zouden ook het Latijn en het Hebreeuws op het programma voorkomen, terwijl een voor de tijd, tamelijk uitgebreid professorenkorps, door de stad betaald, zou worden aangesteld.

Op 6 oktober 1578 had Kimedonck, bij zijn openings- of inaugurale les in de kleine refter van het Karmelietenklooster, verklaard dat hij elke dag, uitgenomen op donderdag, college zou houden, en wij weten dat hij in elk geval, daags nadien op post was, doch of hij het gedurende weken en maanden met dezelfde regelmaat uithield, is ons onbekend.

Wij hangen bijna uitsluitend af van hetgeen van Campene ons in zijn Vlaemsche Kronijk of Dagregister heeft willen mededelen en deze gegevens zijn tamelijk schaars, daar de auteur heel wat andere punten en vraagstukken te behandelen en te beschrijven had. Wij kunnen nochtans uit een andere passus die slaat op de gebeurtenissen in 1580, uitmaken dat Kimedonck van oktober 1578 tot juli 1580, toen het Karmelietenklooster werd verkocht en gedeeltelijk afgebroken, zijn onderwijs voortzette, zonder echter met zekerheid te weten hoe dikwijls hij les gaf, hoeveel studenten ingeschreven waren, en hoe de overige leergangen werden gedoceerd: "deze lessen, schrijft van Campene, had hij al reeds begonnen van in oktober 1578 in het klooster van de Carmelieten, alwaer hij de brieven van Paulus ad Ephesios, Colossenses, Galatas en de brieven van Petrus had uitgelegd".

Wanneer men enkel deze tekst leest, krijgt men de indruk dat Gent in die maanden een rustige stad is, dat iedereen er naarstig naar zijn werk trekt en dat er voor de jeugd geen ander probleem bestaat dan het volgen van geleerde lessen en het voorbereiden van examens. Welnu Gent leefde toen in voortdurende angst en geweld: van mei tot juli hadden de Beeldenstormers zich met een nog grotere vernielingszucht geworpen op de beelden, schilderijen, altaren, kelken, kruisbeelden en andere voorwerpen van de eredienst die in 1566, bij de eerste golf van de Beeldenstorm, op mirakuleuse wijze aan vernieling waren ontkomen: thans was het een systematische, goed geplande actie tegen de kerken en kloosters, geen brutaal, onverwachts opwellen van menselijke driften.

Op hetzelfde ogenblik laten de Calvinistische overheden het beroemde veelluik van het Lam Gods, trots van de Gentenaren, naar het stadhuis overbrengen om het koningin Elisabeth van Engeland ten geschenke aan te bieden; zij had zopas een van haar vertrouwensmannen, de paltsgraaf Jan Casimir naar onze gewesten gezonden om er, samen met Dathenus en Moded, twee hoofdtroeven van de

nieuwe leer, het Katholicisme te helpen uitroeien.

Het is ook in die maanden dat de strijd om de hegemonie in het Gentse zich tussen de twee Calvinistische leiders Ryhove en Hembyze, ontketent. Ryhove die partij had gekozen voor de meer gematigde stellingen van Willem van Oranje, trachtte, op diens aanraden, Hembyze uit te sluiten en zelfs gevangen te nemen doch hij slaagde er niet in, zodat Willem de Zwijger in december persoonlijk naar Gent kwam en er de Religievrede van de pui van het stadhuis liet afkondigen.

Daar Hembyze echter, onmiddellijk na het vertrek van de prins heviger dan ooit van onverdraagzaamheid en heerszucht blijk gaf, deed Willem op 18 april 1579 een nieuwe intrede te Gent en verjoeg Hembyze die Casimir en Dathenus in ballingschap ging vervoegen.

Ryhove is thans heer en meester: Willem heeft echter op een slecht paard gewed. Nu Hembyze is uitgeschakeld, meent Ryhove zich als dictator te mogen gedragen: hij laat andermaal de kerken en kloosters plunderen en steunt, op aanraden van Willem van Oranje, de kandidatuur van de hertog van Anjou, broeder van de Franse koning Hendrik III, als soeverein in onze gewesten: aldus de definitieve breuk tussen ons land en Spanje veroorzakend.

Willem de Zwijger had hierbij een politieke flater begaan: hij had gehoopt dat Anjou een stroman zou zijn, doch hij moest alras vaststellen dat de hertog, de nieuwe zgd soeverein in onze gewesten de eeuwenoude en bij ons volk zo onpopulaire politiek van de Franse koningen wilde doorvoeren.

De steun van Ryhove aan de onpopulaire Anjou, luidde de ondergang in van de Gentse dictator die in 1583 de plaat moest poetsen voor zijn rivaal Hembyze, door de opgehitste massa uit ballingschap teruggeroepen.

De zg Calvinistische Universiteit van Gent heeft dan ook in een zeer troebel politiek, sociaal en religieus klimaat, haar deuren geopend, open gehouden en moeten sluiten.

Dat zij als kweekschool van 't Calvinisme, een beslissende factor in de politiek van de toenmalige Gentse leiders is geweest, kunnen wij vermoeden en veronderstellen, doch bij gebrek aan vast gegevens, niet formeel bewijzen. Wij kennen bv. de rol niet die door de afgestudeerden van de school, in die bewogen jaren, werd gespeeld: bleven zij op het achterplan, werden zij in of achter de schermen, de geheime raadgevers van de overheden, zijn zij de geestelijke leiders van de opstandige stad geweest?

Zovele vraagtekens, doch de aanmoediging, de financiële steun, haar door de overheden toegezegd, waren zeer belangrijk en zulks geschiedt doorgaans enkel wanneer het stadsbestuur enig nut of profijt kan halen uit de verleende toelagen. Vroeger investeerden de steden in zaken die gans de bevolking ten goede kwamen, thans investeren de stedelijke overheden liefst in zaken die hen, bij

de verkiezingen, stemmen kunnen bijbrengen!

Wij stellen vast dat op de begroting van 1579, om het in moderne termen uit te drukken, een post van ruim 625 pond voorkomt -het geen toen een niet onaardig bedrag vertegenwoordigde- voor de wedden van de "ministers", professoren in theologie ende hebreussche sprake, schoolmeesters ende costers" van de school.

In 1580 verhuisde de zg. Universiteit naar het gewezen klooster van de Predikheren in Onderbergen, samen met de Latijnse school die wij als een soort voorbereidende school tot deze universiteit moeten aanzien.

Dat alles wijst op een zekere expansie en bloei, merkwaardig verschijnsel wanneer men rekening houdt met de uiterst ongunstige materiële en politieke omstandigheden van het ogenblik.

Op 26 juni komen hoogbaljuw, schepenen en een talrijk publiek luisteren naar de eerste les van Adriaan Daman: gebaar van sympathie, gebaar van waardering. Daman is inderdaad de eerste de beste niet en wij moeten hier de nadruk leggen op de uitzonderlijke wetenschappelijke waarde van degenen die in die jaren aan de School doceerden.

Daman is, net als Kimedonck, 'n groot figuur uit de XVIe eeuw. Hij onderwees o.m. in Schotland en de geschiedschrijver Dionysius Harduinus heeft terecht van hem mogen getuigen dat hij een van onze knapste hellenisten is geweest en dat zijn geschriften in het Grieks met het werk van de allerbeste auteurs uit de klassieke Oudheid, de vergelijking mogen doorstaan.

De Latijnse School die Daman bestuurde en die in het klooster van de Predikheren startte enkele weken voordat de Universiteit of theologische school zich in dezelfde lokalen kwam vestigen, mag echter, ons inziens, niet als een afdeling van deze hogere school worden beschouwd, zoals Prof. Paul Frédéricq het in 1878 in zijn "Note sur l'Université calviniste de Gand" doet veronderstellen.

Deze Latijnse school moet eerder als een voorbereidende school worden beschouwd; de leerlingen waren jonger en zeker nog geenszins bekwaam de ingewikkelde theologische uiteenzettingen van Kimedonck te volgen. Van Campene maakt immers gewag van "leerlingen en kinderen" en men ziet niet goed in hoe deze jonge knapen iets van het onderricht van Kimedonck hadden kunnen snappen.

Deze Latijnse school was niettemin een zeer degelijke school, en Christiaan De Rijcke die regent van de instelling werd benoemd, was ontegensprekelijk een knap element.

Als schoolmeester was hij van meetaf een verwoed Calvinist geweest en in 1566 had hij het lelijk aan de stok gehad met de overheden omdat hij "als schoolmeester jehens over thof van den gulden van St.-Jooris, met zijn schoolkinderen gheweest zoude hebben buiten ter predicatie" dwz. naar een calvinistische preek buiten Gent.

Hij vluchtte toen naar Engeland, keerde naar zijn geboortestad terug en werd in 1580 benoemd tot “voorlezer der wetenschappen”.

In dezelfde school onderwees Lucas Claysson die op 29 juni in zijn les, de lof sprak van de overheid “welke in ‘t midden van al deze inlandsche beroerten, toen de vijand voor de poorten was, deze leerplaats voor de jongheid had opgericht, in dewelke de rijkste kinderen, op den kost van hunne ouders, maer die middelen niet hadden, door de mildheid des magistraets geleerd zouden worden”.

In deze tekst van van Campene zien wij een van de eerste voorbeelden van onze hedendaagse “studiebeurzen” en wij menen dat het wel interessant is even de nadruk te leggen op het bestaan van een dergelijk verschijnsel, eeuwen geleden. Studiebeurzen zijn geen uitvinding van onze moderne tijden, wij zullen bij gelegenheid, wanneer onze opzoekingen ons voldoende gegevens zullen hebben verstrekt, er U wat meer over vertellen.

Wat er ook van zij, in 1580, mochten twaalf kinderen van een beurs aan de Latijnse school genieten, die elk zestien pond per jaar ontvingen voor onderhoud en studie.

Het is deze Latijnse school welke Jacques Kimedonck in juli 1580 in het Predikherenklooster met zijn hogere theologische school kwam vervoegen, het klooster dat, bijna vier eeuwen later door de Gentse Universiteit zou worden aangekocht en waar, na jaren geduld, besprekingen en tegenkantingen, uiteindelijk de werken zullen beginnen om er een nieuwe universitaire bestemming aan te geven.

Het was ook in het klooster van de Predikheren dat de Vlaamse geestelijkheid zich voor de paus van Rome en tegen de paus van Avignon heeft uitgesproken en dat de Predikheren in de Middeleeuwen een van de rijkste bibliotheken van het land hadden bijeengebracht, een schat die spijtig genoeg, door de Beeldenstormers geheel werd vernietigd.

De Calvinisten hadden, ten tijde van Hembyze en Ryhove, wel degelijk het inzicht van het prachtige klooster aan de Leie, het groot religieus centrum van de nieuwe godsdienst te maken, want het is aldaar dat sedert 1580 elke maand een “consistorie” werd gehouden.

De zg. Calvinistische Universiteit van Gent is dus niet, zoals men soms beweerd heeft, in 1578 van wal gegaan in het klooster van de Predikheren, maar is slechts in 1580 naar het Pand in Onderbergen verhuisd, wanneer ‘t afgeschafte klooster van de Karmelieten werd verkocht.

Zoals het bij dergelijke plechtigheden past, had Lucas Claysson, bij zijn eerste les, de stadsoverheden die de school mild bedeedden, het wierookvat even mild toegezwaid, en hij had volgens de “Vlaemsche Kronijk” voor het eerst gezinspeeld op de benarde toestand van Gent, dat elke dag wat meer afgezonderd bleek te zijn. Hij had immers gesproken van “al deze inlandsche beroerten, toen de

vijand nu voor de poorten was”.

En inderdaad de toestand van de koppig in haar Calvinistische leerstelsels verschanste stad, was uiterst bedenkelijk geworden.

Vele mensen hadden aanvankelijk gehoopt dat na de onverdraagzaamheid en de gruwelen van de inquisitie, de hervormde godsdienst een tijdperk van vrijheid en van verdraagzaamheid zou inluiden. De Beeldenstorm eerst, later de vervolgingen en de misbruiken, de politieke fouten van de overheden, zouden veler ogen openen: te Gent nam Ryhove steeds meer zijn toevlucht tot willekeurige en onpopulaire maatregelen: de katholieke godsdienst werd officieel verboden, de priesters werden vervolgd, de ruitery nam bezit van de kerken, boeren vluchtten, soldaten plunderden, de straten waren in een mesthoop herschapen.

Op het ogenblik dat de Calvinistische school een nieuwe aanloop in het Predikerherenklooster wil nemen, verschijnen de Malcontenten, aangevoerd door de la Motte en Montigny, voor de stadswallen. Enkel een aanhoudende regen brengt tijdelijk redding, en niemand gelooft nog in de beloften die de prins van Condé, naar het kamp van Elisabeth overgelopen de Gentse bevolking komt brengen: “de prins van Condé met den borgemeester en anderen, togen naer de vesten, van de welke men sterk met het kanon schoot op de vijanden, die ook niet nalieten te beantwoorden, zoo dat het vrouwenvolk begon te kermen en jammeren”.

Bijna elke nacht werd alarm geblazen en niemand durfde zich nog buiten de stadspoorten wagen. In de rand- en buitengemeenten was het nog erger: mensen werden uitgemoord, vee en oogst geplunderd of geroofd, de dorpen in brand gestoken.

Van dat ogenblik af is het lot van de Gentse stede bezegeld: het kan nog een paar weken of maanden duren, maar zij staat moederziel alleen en de tegenstander wordt met de dag sterker en stouter.

Terwijl iedereen in angst en paniek leeft, geven de professoren van de Calvinistische school hun onderwijs alsof er niets gebeurt en zij spreken over Cicero, over Latijnse en Griekse schrijvers met het optimisme van mensen die zich niet eens van de ernst van de toestand schijnen rekenschap te geven: op 9 juli “begon Mr. Adriaan Damman zyne lesse met het uitlegen van de oratie van Cicero voor Marcellus, vermanende de scholieren dat zy, om dezelve te beter te verstaen, zouden lezen het leven van Cicero, beschreven by Plutarchus”.

Of zijn leerlingen zijn raad volgden, weten wij niet, hetgeen wij integendeel weten is dat de bevolking, door een panische schrik gegrepen, bij het minste alarm, de kluts kwijt geraakte: “den 16, omtrent middernacht, ontstond wederom een alarm, daer men meenden dat de vijanden de Petercellepoort beklimmen wilden; dus liep de heele stad overhoop, en dat zonder oorzake, alzoo men naderhand bevond”.

In dat troebel klimaat kwam de prins van Oranje, in augustus 1580 tot de jaarlijkse aanstelling van het magistraat overgaan. De stemming was bedrukt; de prins zat in een koets, voortgetrokken door vier zwarte paarden; met “eenen langen zwarten mantel” ging hij naar de Calvinistische preek en “met flambauwen” werd ‘s avonds op het stadhuis het magistraat aangesteld.

De tijden zijn veranderd, Willem kan zijn wil niet meer opdringen, kan of durft niet meer aansturen op verdraagzaamheid, voordien zijn sterkste wapen om de gematigden naar zijn kamp te lokken.

Hij benoemt Ryhove hoogbaljuw, duldt dat men de vermaarde “Religionsfried”, zijn eigen werk, zou schenden en krenken, aldus gelijk gevend aan de extremisten, duldt ook dat men de kerkelijke goederen zou verkopen en aanslaan, omdat men geld nodig heeft om de soldaten uit te betalen.

Het is een nederlaag voor de prins, het einde van zijn politiek van verzoening, een dolksteek aan de Pacificatie.

Terwijl Farnese overal in het land nieuwe successen boekt, dorpen en velden worden geplunderd, de bevolking honger lijdt en de pest in 1581 te Gent uitbreekt, blijven de overheden alhier handelen alsof zij een duizendjarige toekomst aan het voorbereiden zijn. Latijnse school en Universiteit blijven in die bange dagen de troetelkinderen van Ryhove en z’n medewerkers.

Er zijn geen eetwaren meer voorhanden, er is geen geld om soldij uit te keren, maar men verzekert professoren en leraren belangrijke wedden. Damman ontvangt 400 gulden per jaar, Claysson en Volckaert 300, De Rijcke 250, Otto 200, met terugwerkende kracht op Kerstdag 1580, terwijl op aandringen van die heren, de overheden 24 nieuwe studiebeurzen stichten en een stelsel van pensioenen voor de weduwen van het onderwijzend personeel uitwerken.

Neemt het geld bij kerken en kloosters, suggereren zij Ryhove. Het is nog de gemakkelijkste oplossing: op 12 augustus 1581 beslissen de schepenen de wedden te zullen uitbetalen met de inkomsten van Sint-Baafs- en Sint-Pietersabdij, van een paar kerken en kloosters.

Veel weten wij niet over hetgeen in de Calvinistische school in 1581 werd gedoceerd of omging. Er is voor de kroniekschrijvers te veel te vertellen over andere belangrijke zaken, over de voortdurende aanvallen tegen de stad, de plunder- en rooftochten, de innamen van Doornik door de Malcontenten.

Van de activiteiten van de “geusche scholen” in 1581 is ons enkel bekend dat de leerlingen op 2 augustus door de ministers van de hervormde godsdienst werden “geëxamineerd”.

1582 zou voor Gent, nog veel meer dan de vorige jaren, een ongeluksjaar worden. Willem van Oranje heeft de kandidatuur van Anjou opgedrongen hetgeen in Vlaanderen, Antwerpen en Brabant, ondanks de plechtige inhuldigingen en de zgn. spontane vreugdebedrijven, door de bevolking zeer slecht onthaald wordt

en na enkele maanden de populariteit van Oranje in het gedrang zal brengen. Vier dagen na de intrede van Anjou te Gent, moet hij, aan de zijde van de prins van Oranje, machteloos de nederlaag van zijn leger dat voor de poorten van Gent 800 man verliest, bijwonen.

Ongeveer op het zelfde oogenblik doet de Calvinistische universiteit een nieuwe aanwinst in de persoon van Lambert Daneau of Danaeus, een Fransman die eerst recht en daarna theologie had onderwezen te Genève, gedoopt had in Leiden en thans op vraag van de Gentse schepenen, de rangen van de Gentse professoren was komen vervoegen.

Al de stedelijke overheden kwamen op 30 mei zijn eerste "latijnse oratie" bijwonen. Spreker prees het magistraat dat "binnen Gent eene leerplaets der goddelijke wetenschappen had aangesteld". Hij beloofde driemaal in de week college te zullen houden en zegde dat "hij het merg der goddelijke wetenschappen gezogen had uit den mond van den Eerw. leeraer Beza".

De schrijver van de Vlaemsche Kronijk draagt hem geenszins in het hart: "Deze Danaeus gaf zijne lessen des namiddags; van hem mocht met waerheid gezeid worden: Parturiunt montes, nascitur ridiculus mus. Himedonck was, mijns oordeels, veel geleerder en veerdiger als deze Danaeus die zijn lessen uit een schrift voorlas".

Een andere professor van de Universiteit van Leiden waarbij "veel oneenigheid en strijdigheden tegenelkander" waren, Alexander Ratloo kwam zijn collega Damman vervoegen.

Op 14 november "heeft hij in de publieke schole eene lofredede der wijsbegeerte, van dewelke hij door het magistraat tot voorlezer gesteld was, uitgesproken, prijzende grootelijks het magistraet en ook vermanende de leerlingen dat zij zijne lessen vlijtig zouden opschrijven, en van dien tijd af heeft hij begonnen die edele wetenschap bij deelen, uit te leggen".

De Universiteit schijnt eindelijk de troebele politieke en militaire toestand ten spijt, op volle toeren te draaien en een hoog intellectueel niveau te hebben bereikt.

Op 14 juli verdedigt Dominicus Baude uit Rijsel, die later te Leiden zou doceren, zijn proefschrift: "deze disputatie, in dewelke vele ministers, staetspersoonen en borgers tegenwoordig waren, eindigde omtrent den 5 uren".

Op 15 september was het de beurt aan Gaspar Florus, en op 3 november aan de jonge paltsgraaf Joan, om succesrijk hun proefschrift te verdedigen. Hetzelfde jaar worden nieuwe kredieten ingeschreven, worden 12 alumni door de stad onderhouden en worden 24 beurzen aan behoeftige studenten uitgedeeld.

Terwijl Anjou in 1583 zijn laatste kansen in het beleg en de plundering van Antwerpen verkijkt, dat Willem van Oranje zich voorzichtig terugtrekt in de Noordelijke provinciën, dat Ryhove op de vlucht slaat en dat de geduchte

Hembyze opnieuw het roer in handen neemt te Gent, schijnt de Calvinistische Universiteit zich om geen andere problemen te bekommeren dan haar onderwijs en de opleiding van de intellectuele jeugd.

Zij is in die maanden van ontbering en angst, een oase van rust en sereniteit geworden.

Abraham vander Myle op 12 februari en Herman Faukelius op 2 april dragen hun proefschrift voor.

Het zijn de laatste belangrijke gegevens die ons bekend zijn.

Waarschijnlijk heeft de school te kampen met financiële moeilijkheden want de stadskas is leeg.

De eindfase van Gents verzet nadert: Hembyze wordt van verraad beschuldigd, aangehouden en onthoofd, Willem van Oranje wordt te Delft vermoord. Gent, door Fransen belegerd, uitgeput door jaren strijd en door een verschrikkelijke hongersnood, geeft zich over op 12 september 1584.

Het katholicisme zegeviert, de klokken van alle kerken luiden, de Calvinisten worden verdreven of verbannen.

Dezelfde dag had Kimedonck aan de ingang van de Universiteit "doen plakken eenen brief, bij dewelken hij te kennen gaf dat hij voortaan niet meer les zou geven, mits te ongelegenheid des tijds".

Samen met de andere professoren, de ministers van de hervormde kerk en 't garnizoen verliet hij de stad op 26 september.

De zg Calvinistische Universiteit behoorde tot het verleden, tot de geschiedenis.

Pierre KLUYSKENS
oktober 1967
